

Allvarlig kritik mot en rådman vid Östersunds tingsrätt för bristfällig utformning av domskälen i tre brottmålsdomar samt för hanteringen av enskilda anspråk och beslag i en brottmålsdom

Beslutet i korthet: En rådman har i flera brottmålsdomar försummat att ordentligt redovisa skälen för domsluten. Försummelseerna avser själva kärnan i domargärningen och allvarliga brister av det här slaget riskerar att påverka förtroendet för domstolsarbetet negativt. Dessa brister och ett antal övriga brister i handläggningen innebär att rådmannen åsidosatt sina skyldigheter i anställningen. Rådmannen får allvarlig kritik.

Initiativen**JO:s dnr 592-2012**

I en tidningsartikel med rubriken ”Mamma fick sex år – rådman erkänner fel” införd i Dagens Nyheter den 31 januari 2012 angavs i huvudsak följande. Östersunds tingsrätt dömde en kvinna – mot hennes nekande – till sex års fängelse för våldtäkt på sin dotter. Mamman överklagade domen till Hovrätten för Nedre Norrland som gjorde en annan bedömning än tingsrätten och frikände kvinnan från ansvar för brott. Hovrätten riktade i sina domskäl kritik mot utformningen av tingsrättens dom och påpekade bl.a. att tingsrättens dom ”innehåller svepande och generaliserande uttalanden som inte är möjliga att bemöta eller bedöma och där relevansen i vissa domskäl är svårbegripliga”. I tidningsartikeln uttalade sig bl.a. rådmannen AA, som undertecknat den aktuella tingsrättsdomen, och uppgav att kritiken från hovrätten var berättigad samt ”Det var en dålig dom och jag är självkritisk”.

Jag beslutade mot denna bakgrund att ta upp frågan om domens utformning till utredning i ett särskilt ärende.

JO:s dnr 1813-2012

Jag genomförde den 15-17 februari 2012 en inspektion vid Östersunds tingsrätts enhet för allmänna mål och uppmärksammade då tingsrättens domar den 8 december 2011 i mål B 2047-11 och den 13 januari 2012 i mål B 3358-11, båda undertecknade av rådmannen AA. Vid granskningen uppkom fråga om domarna hade utformats i överensstämmelse med bestämmelsen i 30 kap. 5 § första stycket

5 rättegångsbalken, RB. Vidare uppkom frågor kring hur vissa enskilda anspråk och beslag hade hanterats i mål B 3358-11.

Jag beslutade att ta upp dessa frågor till utredning i ett särskilt ärende.

Utredningen

JO:s dnr 592-2012

Östersunds tingsrätts dom den 9 november 2011 i mål B 504-10 och Hovrättens för Nedre Norrland dom den 25 januari 2012 i mål B 1109-11 begärdes in och granskades. Av dessa framgick bl.a. följande.

Åklagaren yrkade vid tingsrätten ansvar gentemot BB för grov våldtäkt mot barn och grovt sexuellt utnyttjande av underårig. Brotten, som påstods ha ägt rum vid ett okänt antal tillfällen under perioden 2002 – hösten 2009, var riktade mot målsägande CC. BB förnekade gärningarna. Som bevisning åberopades förhör med målsägande CC och BB samt flera vittnesförhör. Även viss skriftlig bevisning åberopades i målet. BB dömdes för grov våldtäkt mot barn och påföljden bestämde till fängelse i sex år. Domen innehåller följande domskäl i skuldfrågan.

Bevisningen i målet utgörs främst av CC:s uppgifter. En svårighet vid bedömningen av bevisningen är CC:s ålder och att händelserna delvis ligger långt tillbaka i tiden.

Det finns inte någon bevisning som ger något mer påtagligt stöd för CC:s berättelse. Det finns t.ex. inga iakttagelser av några andra personer i anslutning till händelserna och CC har inte heller berättat för någon annan förrän i efterhand.

Till en början kan konstateras att CC allmänt sett gjort ett trovärdigt intryck. Hon har berättat på ett naturligt sätt om händelserna som även framstår som självupplevda. DD (*ett av åklagaren åberopat vittne; JO:s anmärkning*) har även uppgett att det hon berättat för honom bär det självupplevdas prägel och att ett barn i den åldern inte kan hitta på något sådant.

Det har inte heller framkommit något skäl för att CC skulle anklaga BB för gärningarna om det varit så att hon varit oskyldig. Det framstår snarare som att CC genom att ha stängt av och inte velat komma ihåg övergreppen försökt att skydda BB. Det är också först sedan CC kommit till en annan och trygg miljö som CC vågat berätta om vad CC varit utsatt för. DD har även förklarat att ett barn från början berättar väldigt litet eftersom det inte vet hur det kommer att tas emot varefter det berättar mer och mer om vad som hänt.

Den omständigheten att CC berättat om sexuella övergrepp av andra som motbevisats betyder inte att allt det som CC berättat kan avfärdas som påhitt och fantasier utan den fråga man därvid kan ställa sig är huruvida de utförts av dessa eller av någon annan person.

Vad som är svårförklarligt och även talar mot BB är den omständigheten att hon förnekat att hon försökt påverka CC att i, olika sammanhang komma med felaktiga uppgifter liksom hennes totala förnekande av att hon skulle ha gjort sig skyldig till egenmäktighet med barn.

Sammanfattningsvis gör tingsrätten den bedömningen att många omständigheter bidrar till att CC:s utsaga måste betraktas som helt tillförlitlig. Stödbevisningen är knapphändig men det finns inga omständigheter som talar emot CC:s utsaga. Därigenom är beviskravet att gärningarna skall vara ställda utom rimligt tvivel uppfyllda.

Lika med åklagaren finner tingsrätten att gärningarna på de skäl som åklagaren angivit är att bedöma som grova brott.

Tingsrättens dom överklagades av BB. Hovrätten noterar inledningsvis följande i sin dom.

Tingsrättens dom är mycket kortfattad och innehåller inte någon beskrivning av vad som påstås ha inträffat utöver det som anges i gärningspåståendet. Domen innehåller inte heller någon egentlig analys av tillförlitligheten eller trovärdigheten av olika uppgifter. I stället innehåller domen huvudsakligen svepande och generaliserande uttalanden som inte är möjliga att bemöta eller bedöma och där relevansen i vissa domskäl är svårbegriplig. Enligt hovrättens uppfattning är det inte tillfredsställande att tingsrättens domskäl är så knapphändiga att det inte går att få en närmare uppfattning om hur tingsrätten har resonerat. För såväl hovrätten som parterna och allmänheten finns det ett berättigat intresse av att kunna ta ställning till de skäl som ligger till grund för domstolens slutsatser. Enligt hovrättens uppfattning brister tingsrättens domskäl i det avseendet.

Hovrätten ogillade åtalet med hänvisning till att CC:s berättelse, i förening med den stödbevisning som fanns, inte var sådan att det kunde anses ställt utom rimligt tvivel att BB hade gjort sig skyldig till påstådda övergrepp.

JO:s dnr 1813-12

Tingsrättens domar i mål B 2047-11 och B 3358-11 tillfördes JO:s akt. Av dessa framgick bl.a. följande.

B 2047-11

Åklagaren yrkade vid tingsrätten ansvar gentemot EE för misshandel och överträdelse av besöksförbud. Brotten var riktade mot EE:s sambo FF. Överträdelserna av besöksförbud påstods ha skett genom att EE skickat 13 SMS och ringt ett samtal. Som bevisning avseende åtalet för misshandel åberopades förhör med EE och FF samt vittnesförhör med tre personer. Beträffande åtalet för överträdelse av besöksförbud åberopades förhör med EE och FF samt utskrift och fotografier från FF:s mobiltelefon.

EE vidgick att han vållat FF näsblod när han råkat träffa henne med handen men bestred ansvar för misshandel eftersom han inte hade haft uppsåt att skada henne. Beträffande åtalet för överträdelse av besöksförbud vidgick EE att han av misstag hade skickat ett SMS till FF men förnekade gärningspåståendet i övrigt.

EE dömdes för misshandel och överträdelse av besöksförbud i enlighet med gärningspåståendena. Domen innehåller följande domskäl.

Misshandel

Av förhören med FF och EE har till en början framkommit att de träffades som grannar 2008 och flyttade ihop 2010 i en gemensam lägenhet. På kvällen den aktuella dagen skulle de gå ut och roa sig. Hon gick därför för att duscha medan EE la sig på en soffa och somnade. EE hade emellertid glömt sin mobiltelefon på toalettlocket och när hon då såg att han fått ett SMS från sin f d tjej blev hon arg och gick och la telefonen med kraft på hans mage samtidigt som hon sa att han var en idiot och anklagade honom för att ljuga som han tidigare gjort.

FF har vidare berättat att EE då vaknade, steg upp och skrek åt henne att vad håller du på med samtidigt som han tilldelade henne ett knytnävsslag i ansiktet som medförde att hon började blöda näsblod. När hon då försökte att knuffa undan honom fick hon fler slag i ansiktet och han la även den ena armen runt hennes huvud samtidigt som han med den fria handen fortsatte att slå henne i ansiktet. Hon

lyckades ta sin tillflykt till sovrummet där han knuffade omkull henne på sängen och tilldelade henne ytterligare slag. Sittande bredvid sängen sparkade han henne sedan i ansiktet vilket medförde att hon började blöda än mera. Han lämnade därefter lägenheten.

EE har uppgett att han vaknade av ett kraftigt hugg i bröstet och att han rent instinktivt skickade upp en näve och sparkade bort angriparen som fick till följd att FF började blöda näsblod. När det därefter blev tjafs och ytterligare bråk ringde han till sin bror som kom och hämtade honom.

FF har gjort ett trovärdigt intryck och hennes berättelse vinner stöd av vad hon efter händelsen berättat för vittnena i målet och de iakttagelser de gjort av hennes skador. Mot bakgrund härav finner tingsrätten att hennes berättelse är tillförlitlig och skall läggas till grund för bedömningen av åtalet. Det är därigenom utrett att EE gjort sig skyldig till den åtalade gärningen.

- - -

Överträdelse av besöksförbud

Med hänsyn till innehållet i SMSn och vad i målet i övrigt framkommit om bakgrunden till dem finner tingsrätten att EE inte kan undgå ansvar för överträdelse av besöksförbudet och skadeståndsskyldighet.

Åklagaren yrkade även ansvar gentemot EE för misshandel av GG. Som bevisning åberopades förhör med EE och GG samt ett vittnesförhör. Vidare åberopades viss skriftlig bevisning.

EE medgav viss misshandel.

EE dömdes för misshandel i enlighet med gärningspåståendet. Domen innehåller i denna del följande egentliga domskäl.

Av utredningen framgår att GG och FF, som är arbetskamrater, varit på afterwork och att de tillsammans delade en taxi hem till henne och att EE där dök upp och anklagade dem för att ha ljugit för honom.

GG har vidare berättat att han på väg in till henne av EE först fick ett knytnävsslag i ansiktet och en spark på benet och att han därefter när han försökte skydda sig fick mottaga ytterligare slag mot huvudet.

EE har därvid invänt att han först inne i trapphuset sedan han där av GG blivit upptryckt mot väggen gett tillbaka.

Vad EE invänt vinner inte stöd av utredningen i övrigt varför tingsrätten genom vad GG berättat finner styrkt att EE gjort sig skyldig till den åtalade gärningen.

B 3358-11

Åklagaren yrkade ansvar gentemot HH, JJ, KK, LL, MM, NN och OO för stöld bestående i att de tillsammans och i samförstånd tillgripit varor och kontanter i en butik samt diesel från ett fordon som stått parkerat i anslutning till butiken. Som bevisning åberopade åklagaren bl.a. förhör med de tilltalade och målsägandeförhör med en företrädare för den aktuella butiken. Även viss skriftlig bevisning åberopades.

HH, MM, LL och JJ erkände gärningen. NN och OO erkände medhjälp till stöld. KK förnekade gärningen.

De tilltalade dömdes för stöld i enlighet med gärningspåståendet. Domen innehåller i denna del följande domskäl.

Det står klart att de tilltalade i de två bilarna hade kontakt med varandra i Junsele och att de kom överens om att de under den fortsatta färden norrut måste stanna för att tanka. De stannade därför vid butiken och bensinstationen i Balsjö. Det gick dock inte vid den tidpunkten att tanka med kontanter där varför de från en hjullastare utanför butiken tillgrep diesel och sedan bröt sig in i butiken och tillgrep angivet gods. När det gäller vad de olika personerna därvid gjort gör tingsrätten den bedömningen att de tilltalades uppgifter visar att de deltagit i tillgreppen på ett sådant sätt att samtliga måste bedömas som gärningsmän.

Åklagaren yrkade även ansvar gentemot LL, KK och NN för grov stöld bestående i att de tillsammans och i samförstånd, medelst inbrott i ett bostadshus, tillgripit smycken, matsilver och kopparföremål. Som bevisning åberopade åklagaren förhör med de tilltalade och målsägandeförhör med PP. Även viss skriftlig bevisning åberopades.

I anslutning till åtalet framställde åklagaren, för målsägande PP:s räkning, följande enskilda anspråk.

Att PP ska förklaras äga bättre rätt än LL till i beslag tagen brosch, - - -, och halsband, - - -, samt att godset ska utlämnas till PP.

Att PP ska förklaras äga bättre rätt än MM till i beslag tagna örhängen (2 st.), - - -, samt att godset ska utlämnas till PP.

Att PP ska förklaras äga bättre rätt än KK till i beslag taget halsband, - - -, samt att godset ska utlämnas till PP.

Att PP ska förklaras äga bättre rätt än LL till i beslag taget halsband, - - -, samt att godset ska utlämnas till PP.

LL och KK erkände stöld men förnekade att de tillgripit annat än smycken. NN erkände medhjälp till stöld.

De tilltalade dömdes för stöld i enlighet med gärningspåståendet. Domen innehåller i denna del följande domskäl.

Det står klart att NN först gick fram till huset och runt det varefter han återvände till de två andra i bilen och meddelade att det inte fanns någon i huset. LL och KK gick då in i huset medan han körde undan bilen. NN hämtade sedan upp de två andra och han fick då del av det tillgripna godset. Han har därigenom deltagit i tillgreppet på ett sådant sätt att även han är att anse som gärningsman.

När det gäller vad som tillgripits finner tingsrätten genom vad PP berättat och vad i övrigt framkommit i målet att gods i angiven omfattning tillgripits.

Den omständigheten att de uppfattat huset som obebott tillsammans med värdet av vad som tillgreps gör att gärningen kan bedömas som stöld av normalgraden.

Beträffande de enskilda anspråken anförde tingsrätten följande i domskälen.

På grund av LL:s medgivande ska det särskilda yrkandet bifallas. Genom av PP lämnade uppgifter finner tingsrätten att även det särskilda yrkandet mot MM ska bifallas. Vad KK invänt är inte motbevisat varför det särskilda yrkandet i den delen ska ogillas.

I domslutet angavs följande beträffande de enskilda anspråken.

PP förklaras äga bättre rätt än MM till i beslag tagna två stycken örhängen, - - -.

PP förklaras äga bättre rätt än LL till i beslag taget halsband, - - -.

PP förklaras äga bättre rätt än LL till i beslag taget halsband, - - -.

PP förklaras inte äga bättre rätt än KK till i beslag taget halsband, - - -.

Slutligen yrkade åklagaren ansvar gentemot HH, MM, OO och JJ för grov stöld bestående i att de tillsammans och i samförstånd, medelst inbrott i ett bostadshus, tillgripit bl.a. kontanter. Som bevisning åberopade åklagaren förhör med de tilltalade och målsägandeförhör med QQ. Även viss skriftlig bevisning åberopades.

I anslutning till åtalet framställde åklagaren, för målsägande QQ:s räkning, följande enskilda anspråk.

Att QQ ska förklaras äga bättre rätt än NN till i beslag tagna kontanter (460 SEK), - - -, samt att godset ska utlämnas till QQ.

Att QQ ska förklaras äga bättre rätt än OO till i beslag tagna kontanter (886 USD), - - -, samt att godset ska utlämnas till QQ.

Att QQ ska förklaras äga bättre rätt än KK till i beslag tagna kontanter (275 EUR), - - -, samt att godset ska utlämnas till QQ.

HH förnekade att han deltagit i tillgreppet på sådant sätt att han skulle dömas för stöld men underkastade sig ansvar för medhjälp till stöld. MM, OO och JJ underkastade sig ansvar för stöld.

HH, MM, OO och JJ dömdes för grov stöld i enlighet med gärningspåståendet. Beträffande de enskilda anspråken anförde tingsrätten följande i domskälen.

NN, OO och KK har bestritt de särskilda yrkandena. Genom av QQ lämnade uppgifter finner dock tingsrätten att hennes yrkanden mot NN och OO skall bifallas medan yrkandet mot KK inte kan vinna bifall.

I domslutet anges följande beträffande de enskilda anspråken.

QQ förklaras äga bättre rätt än OO till i beslag tagna kontanter om 886 USD, - - -.

QQ förklaras inte äga bättre rätt än NN till i beslag tagna kontanter om 460 kr, - - -.

QQ förklaras äga bättre rätt än KK till i beslag tagna kontanter om 275 EUR, - - -.

JO:s ärenden dnr 592-2012 och dnr 1813-2012 remitterades till tingsrätten för upplysningar och yttrande över frågan om domskälen i mål B 504-10, B 2047-11 och B 3358-11 utformats i överensstämmelse med bestämmelsen i 30 kap. 5 § första stycket 5 RB, hanteringen och utformningen av besluten avseende målsägandenas anspråk på i beslag tagna kontanter och smycken i mål B 3358-11 samt – mot bakgrund av bestämmelsen i 27 kap. 8 § femte stycket RB – vilka överväganden som gjorts avseende beslagens bestånd.

Tingsrätten (lagmannen RR) kom in med ett remissvar till vilket fogades ett yttrande från AA.

AA uppgav följande.

Mål B 504-10, B 2047-11 och B 3358-11

Beträffande utformningen av domskälen i nämnda mål borde rättens redovisning av bevisningen och bedömningen av denna ha varit mer utförlig för att därigenom skapa en bättre förståelse för tingsrättens bedömning i målen.

Vad gäller utformningen av domslutet i B 3358-11 vad avser i beslag taget gods skulle det ha framgått att beslagen skall bestå till dess domen vinner laga kraft och vad som sedan skall ske med dem.

RR anförde följande.

Upplysningar om hantering av mål

Tingsrätten lämnar följande yttrande över de frågor som JO ställt i nedanstående mål.

Eftersom samma frågeställning berör alla målen vill jag först allmänt sett anförda följande. Enligt 30 kap 5 § 1 st 5 rättegångsbalken skall domstolen i domen redovisa vad som är bevisat i målet. Detta innebär att domstolen ska redogöra för prövningen av bevisningen i målet, hur bevisningen har bedömts och vilka slutsatser det leder till. Det är en självklarhet att både åklagarens påståenden och den tilltalades invändningar måste prövas och bedömas och detta ska redovisas på ett tydligt och förståeligt sätt i domen. Däremot anser jag inte att det är ett krav att det i domen ska redovisas vad som framgått av den återopade bevisningen, t ex genom referat av utsagor. I de domar som nu är föremål för granskning instämmer jag i vad ansvarige domaren, rådmannen AA, anför, nämligen att redovisning och bedömning av bevisningen i målet borde ha varit mer utförlig för att skapa bättre förståelse för tingsrättens bedömning.

B 2047-11 (domskälens utformning)

I denna dom är det framförallt brister i redovisningen av bevisvärderingen när det gäller gärningen i domsbilaga 2, åtalspunkt 1 (s 5 i domen). Av texten är det ganska svårt att sluta sig till vilka skäl som gör att målsägandens uppgifter ska ha företräde framför den tilltalades uppgifter. I domen sägs att inga uppgifter ger stöd åt den tilltalades invändning, men det sägs inget om vilket stöd målsägandens uppgifter har och vad som är skälet till att hans berättelse ska läggas till grund för domen. Det ges inte heller några mer konkreta besked om på vilket sätt annan bevisning påverkat bedömningen.

Även den tilltalades invändning under gärningen i domsbilaga 1 kunde ha bedömts på ett lite utförligare sätt.

Sammanfattningsvis kan sägas att bevisvärderingen i målet är bristfälligt redovisad.

B 3358-11 (domskälens utformning samt frågor om målsägandens yrkanden om beslagtagna egendom och beslag)

Jag kan först konstatera att domslutet innehåller en del brister vad avser beslagtagna egendom. Enligt 27 kap 8 § 5 st rättegångsbalken ska domstolen alltid pröva om beslaget ska bestå. Det skulle ha gjorts beträffande flera beslag i det här målet, men så har inte skett. Vidare har tingsrätten inte heller prövat de yrkanden som funnits om att visst gods skulle överlämnas till målsäganden. Tingsrätten har visserligen förklarat att vissa målsägande äger bättre rätt till viss egendom och detta torde medföra att polisen utlämnar godset till dem. Men eftersom det förelåg yrkanden om utlämnande borde dessa ha besvarats. Slutligen kan jag ha den synpunkten att om ett yrkande om bättre rätt till viss egendom inte bifalls ska domslutet utformas på det sättet och inte på det sätt som skett i domen (s 4 och 12 i domen).

När det gäller utformningen av domskälen kan jag konstatera att dessa i vissa delar är väldigt knapphändert utformade. Det är svårt för en utomstående och måste även vara svårt för parterna att förstå varför tingsrätten kommit fram till en viss slutsats. Det gäller t ex varför KK, som förnekade gärningen, fälls till ansvar (s 15), varför PP:s och QQ:s yrkanden om visst gods bifalls mot vissa tilltalade men inte mot andra (s 17) och varför QQ:s skadeståndsyrkanden endast bifalls till en viss del (s 18). Det senare torde i och för sig hänga samman med bedömningen som gjorts när det gäller godset.

B 504-10 (utformning av domskälen)

Det här målet gäller ett mycket allvarligt brott och är ur bevissynpunkt ett väldigt svårt mål. Dessa omständigheter gör att redovisningen av bevisvärderingen måste vara extra utförlig och mycket noggrant redovisad.

Vid ett mål av det här slaget måste en bedömning göras både av målsägandens trovärdighet och uppgifternas tillförlitlighet. Tingsrätten har i domen gjort bedömningen att flickan CC är trovärdig på vissa angivna skäl. För att beviskravet ska vara uppfyllt är detta dock inte tillräckligt utan även en närmare prövning av uppgifternas tillförlitlighet måste ske. Den enda omständighet som nämns i domskälen som sammanhänger med tillförlitligheten är att CC saknat motiv för att anklaga den tilltalade för något hon inte gjort. Sedan nämns också att många omständigheter bidrar till att CC:s utsaga är tillförlitlig, närmare vilka dessa omständigheter är anges dock inte. För att bedöma om en utsaga är tillförlitlig ska en bedömning av utsagan göras bl CC utifrån om den är rik på detaljer, lång, klar, konstant, stämmer med annan bevisning, är fri från motsägelser, svårförklarliga moment eller tvekan i avgörande delar. Detta har ju beskrivits i en del nyare rättsfall, NJA 2009 s 447 I och II och NJA 2010 s 671, men innebär väl egentligen ingen förändring mot vad som fastslagits av HD i många rättsfall från 1990-talet och framåt.

Det hade alltså funnits skäl för tingsrätten att i domskälen närmare redovisa CC:s berättelse utifrån de olika kriterier som är viktiga vid en tillförlitlighetsbedömning. I målet förebringades också en stor mängd bevisning. Av domen framgår endast hur viss del av denna värderats men om bevisningen i övrigt gav stöd åt CC:s berättelse och i så fall på vilket sätt framgår inte. Det framgår av domen att den tilltalade har förnekat gärningen men inte om hon gjort några invändningar i övrigt mot målsägandens uppgifter. I domskälen nämns inte heller hur den bevisning som den tilltalade har åberopat har värderats. Sammanfattningsvis finner jag alltså att bevisvärderingen är alltför knapphändigt redovisad speciellt med tanke på målets karaktär.

Bedömning

Jag vill inledningsvis framhålla att jag genom mina uttalanden nedan inte tar ställning i de bevis- och rättsfrågor tingsrätten hade att bedöma. Jag uppehåller mig i stället uteslutande vid frågan om domskälen i de tre brottmålsdomarna är utformade på ett sätt som står i överensstämmelse med de bestämmelser i bl.a. rättegångsbalken som domstolen varit skyldig att följa och om tingsrätten hanterat målsägandenas enskilda anspråk och beslagen på ett formellt riktigt sätt.

Domskälens förenlighet med bestämmelserna i 30 kap. 5 § första stycket 5 RB

I 30 kap. 5 § första stycket RB finns bestämmelser om vad en brottmålsdom ska innehålla. Enligt bestämmelsens femte punkt ska i domen anges domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet. Med domskälen avses de skäl som bestämt utgången i målet såväl i bevisfrågan som i rättsfrågan. Rätten måste alltså redovisa hur den värderat den av parterna åberopade bevisningen och upplysa parterna om varför man ansett att en viss omständighet är styrkt eller inte. Hur rätten ska redovisa bevismaterialet i domen är en omdiskuterad fråga (se t.ex. SOU 2001:103 s. 279 och SOU 2008:106 s.169 ff.). Vad parter och vittnen har uppgett behöver enligt min mening normalt inte redovisas ordagrant då en alltför utförlig redogörelse för vad som kommit fram under bevisupptagningen snarast riskerar att onödigt tynga domen. Inte heller behöver den skriftliga bevisningen normalt

redovisas i detalj. Däremot måste domskälen självfallet vara utformade så att det är möjligt att förstå vad tingsrätten grundar sina slutsatser på. I domskälen bör rätten under alla förhållanden redovisa hur den bearbetat bevismaterialet. Detta innebär att det av domskälen ska framgå vilka bevis som enskilt eller tillsammans styrkt en viss ifrågasatt händelse. Rätten ska alltså förklara om den grundar en viss slutsats på ett vittnesuttalande eller varför ett vittnes utsaga inte kan ligga till grund för en viss slutsats. Har domstolen byggt ett ställningstagande på ett uttalande av ett vittne, bör detta påpekas i domskälen och uttalandet i vissa fall rent av återges ordagrant. Vid motstridande vittnesmål är det nödvändigt att redovisa skälen för att rätten tillerkänt ett av vittnesmålen högre bevisvärde än ett annat (se Ekelöf, Rättegång, Femte häftet, 8 uppl., s. 273 f. med där gjorda hänvisningar).

Att domskälen redovisas noggrant är viktigt ur bl.a. rättssäkerhetssynpunkt och för förtroendet för rättskipningen. Att domstolarna ska motivera sina avgöranden följer också av Europakonventionens krav på en rättvis rättegång (se SOU 2001:103, s. 275 ff. med där gjorda hänvisningar till praxis). Det finns en rad avgöranden i vilka Europadomstolen funnit avsaknad av domskäl eller otillräckliga domskäl ha medfört att den enskildes rätt till en rättvis rättegång inte respekterats (Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, 4 uppl. 2012, s. 297). Hur utförlig en domsmotivering bör vara beror naturligtvis på omständigheterna i det enskilda målet (jfr 30 kap. 6 § RB angående möjligheten att i vissa fall utfärda dom i förenklad form). Det är särskilt viktigt att rätten utförligt redovisar sin bevisvärdering i brottmål när åtalet ogillats eller den tilltalade fällts mot sitt nekande (se JO 1999/2000 s. 55). Det möjliggör exempelvis för parterna och andra att kontrollera hur domstolen resonerat samt underlättar för domaren att själv kontrollera riktigheten av sina tankegångar. En utförlig motivering är särskilt betydelsefull på grund av möjligheten att överklaga domen eftersom en sådan motivering underlättar för den förlorande parten att bedöma om det lönar sig att överklaga och för den högre instansen att bedöma domens riktighet. Alltför knapphändigt redovisade domskäl omöjliggör för den som vill överklaga domen att fullgöra sin i 51 kap. 4 § första stycket 3 RB föreskrivna skyldighet att i överklagandeskriften ange grunderna för överklagandet och i vilket avseende tingsrättens domskäl enligt klagandens mening är oriktiga (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken, oktober 2012, Zeteo, kommentaren till 30 kap. 5 § med hänvisning till 17 kap. 7 § för ett utförligare resonemang i denna fråga).

Tingsrättens domskäl i mål B 504-10

Jag instämmer i hovrättens kritik av tingsrättens dom. Det är anmärkningsvärt att det i domen inte finns någon beskrivning av vad som påstås ha inträffat utöver det som framgår av åklagarens gärningsbeskrivning. Domskälen är påfallande knapphändiga och som hovrätten redovisat delvis svårbegripliga. Enligt min mening uppfyller domskälen inte kraven i 30 kap. 5 § första stycket 5 RB.

Tingsrättens domskäl i mål B 2047-11

När det gäller åtalet för misshandel av FF skriver tingsrätten att FF har gjort ett trovärdigt intryck och att hennes berättelser vinner stöd av vad hon efter händelsen

berättat för vittnena i målet och de iakttagelser de gjort av hennes skador. Mot denna bakgrund finner tingsrätten att det är utrett att EE har gjort sig skyldig till den åtalade gärningen. Enligt min mening borde tingsrätten ha redovisat vad vittnena uppgett att FF berättat för dem och om sina iakttagelser av skador. Utan en redovisning av detta går det inte att bedöma om domslutet är riktigt. Domskäl är därför enligt min mening så bristfälliga att de inte uppfyller kraven i 30 kap. 5 § första stycket 5 RB.

När det gäller åtalet för överträdelse av besöksförbud har tingsrätten skrivit att EE med hänsyn till innehållet i SMSn och vad i målet i övrigt framkommit om bakgrunden till dem inte kan undgå ansvar. Enligt min mening borde tingsrätten ha redovisat innehållet i meddelandena och vad som kommit fram i övrigt. Dessutom borde tingsrätten ha redovisat den utredning som förebringats om det samtal som avsågs med åtalet. Bristerna i redovisningen gör att det inte går att bedöma om domslutet är riktigt. Domskäl är så bristfälliga att de inte uppfyller kraven i 30 kap. 5 § första stycket 5 RB.

När det gäller åtalet för misshandel av GG har tingsrätten redovisat EE:s och GG:s versioner av händelseförloppet. Därefter skriver tingsrätten att vad EE invänt inte vinner stöd av utredningen i övrigt varför tingsrätten genom vad GG berättat finner styrkt att EE gjort sig skyldig till den åtalade gärningen. Genom att tingsrätten inte redovisar vad det är för utredning som inte stöder EE:s version är domskäl bristfälliga och det går inte att bedöma om domslutet är riktigt. Domskäl är därför utformade på ett sätt som strider mot 30 kap. 5 § första stycket 5 RB.

Tingsrättens domskäl i mål B 3358-11

När det gäller åtalet för stöld i en butik och ur en bil hade fyra tilltalade erkänt gärningen, två hade erkänt medhjälp till stöld och en hade förnekat. I domskäl ger tingsrätten först en kort sammanfattning av vad som ”står klart” och avslutar den med att konstatera att de tilltalades uppgifter visar att de deltagit i tillgreppen på ett sådant sätt att samtliga måste bedömas som gärningsmän. Ett minimikrav på domskäl i ett fall av detta slag är att tingsrätten redovisar varför de som bara erkänt medhjälp ska dömas som gärningsmän och – ännu viktigare – varför den som nekat ska dömas till ansvar. Domskäl är så bristfälliga att de inte uppfyller kraven i 30 kap. 5 § första stycket 5 RB.

Det ena åtalet för inbrottsstöld avsåg tillgrepp av smycken, matsilver och kopparföremål. Två av de tilltalade förnekade att de tillgripit annat än smycken. Tingsrätten skriver i sina domskäl att den genom vad PP berättat och vad som i övrigt framkommit finner att gods i angiven omfattning tillgripits. För att domskäl skulle ha varit begripliga borde de ha innehållit en redovisning av vad PP berättat och av vad som i övrigt framkommit. Domskäl är alltså utformade på ett sätt som strider mot 30 kap. 5 § första stycket 5 RB.

I anslutning till åtalet för inbrottsstöld prövade tingsrätten även enskilda anspråk. Tingsrätten skriver i sina domskäl: ”Genom av PP lämnade uppgifter finner tingsrätten att även det särskilda yrkandet mot MM ska bifallas. Vad KK invänt är inte motbevisat varför det särskilda yrkandet i den delen ska ogillas.”. Det framgår

varken vilka uppgifter PP lämnade eller vad KK invände varför domskälen även i denna del strider mot 30 kap. 5 § första stycket 5 RB.

Det andra åtalet för inbrottsstöld avsåg bl.a. kontanter. I anslutning till åtalet prövade tingsrätten enskilda anspråk avseende beslagtagna kontanter som hade bestritts av NN, OO och KK. I domskälen skriver tingsrätten att genom målsägandens uppgifter ska hennes yrkanden mot NN och OO bifallas medan yrkandet mot KK inte kan vinna bifall. Uppenbarligen är domskälen även i denna del utformade på ett sätt som strider mot 30 kap. 5 § första stycket 5 RB.

I anslutning till samma åtal prövades också ett skadeståndsyrkande om 13 948 kr som målsäganden riktade mot de fyra tilltalade solidariskt. De tilltalade medgav enligt vad som antecknades i domen att utge ersättning för självrisk och kostnader men bestred skadeståndsskyldighet i övrigt. I domskälen skriver tingsrätten att mot de tilltalades bestridande och med hänsyn till bedömningen ovan av de särskilda yrkandena har målsäganden inte visat sig berättigad till högre ersättning än vad som medgivits eller 2 760 kr. Dessa domskäl gör det inte möjligt att ta ställning till om domslutet är riktigt och är inte i överensstämmelse med reglerna i 30 kap. 5 § första stycket 5 RB.

Hanteringen av de enskilda anspråken i mål B 3358-11

Av 22 kap. 1 § RB framgår att talan mot den misstänkte eller annan om enskilt anspråk i anledning av brott får föras i samband med åtal för brottet. I de fall då målsäganden har ett enskilt anspråk på grund av ett brott har åklagaren, om det kan ske utan väsentlig olägenhet och anspråket inte är uppenbart obefogat, en lagstadgad skyldighet enligt 22 kap. 2 § RB att föra målsägandens talan om han eller hon begär det.

En talan om enskilt anspråk kan föras i form av en fastställelsetalan eller en fullgörelsetalan. Bestämmelserna härom finns i 13 kap. RB. En fullgörelsetalan karaktäriseras av att käranden yrkar att domstolen förpliktar svaranden att fullgöra en prestation (1 §), t.ex. att visst i beslag taget gods ska utlämnas till målsäganden. En sådan talan har den fördelen att den resulterar i en exekutionstitel, som t.ex. kan användas om egendom som finns i beslag hos polisen av misstag skulle utges till den tilltalade. Vid fastställelsetalan (2 §) yrkar målsäganden inte ett verkställbart avgörande utan att domstolen ska göra vad som skulle kunna betecknas som ett principuttalande om ett visst rättsförhållande, t.ex. att målsäganden ska förklaras äga bättre rätt än den tilltalade till viss i beslag tagen egendom. En sådan talan resulterar alltså inte i en exekutionstitel, utan måste i händelse av bristande fullgörelse följas av en fullgörelsetalan (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken, oktober 2012, Zeteo, kommentaren till 13 kap. 2 §). Det finns därför goda skäl att anta att en målsägande som i ett brottmål framställer ett yrkande avseende rätten till viss egendom avser att föra en fullgörelse- och inte en fastställelsetalan.

I det aktuella målet var de enskilda anspråken formulerade på sådant sätt att det framstod som om målsägandena ville föra såväl fastställelse- som fullgörelsetalan beträffande det i beslag tagna godset. I domen har dock enbart yrkandena om bättre

rätt prövats och inte målsägandenas begäran om att godset även ska utlämnas till dem, vilket naturligtvis borde ha gjorts.

Jag vill i övrigt tillägga att för det fall ett yrkande om bättre rätt till viss egendom inte bifalls bör det, enligt min mening, i domen formuleras på så sätt att yrkandet ogillas och inte på det sätt som skett i den nu aktuella domen.

Fråga om beslagens bestånd i mål B 3358-11

I 27 kap. RB finns bestämmelser om vissa straffprocessuella tvångsmedel, däribland beslag. Enligt 27 kap. 1 § RB kan ett föremål tas i beslag bl.a. om det skäligen kan antas vara någon avhänt genom brott. Sådana beslag brukar benämnas återställandebeslag, eftersom syftet med beslaget är att säkerställa att föremålet kan återställas till ägaren eller någon annan som har rätt till egendomen.

Om det inte längre föreligger skäl för ett beslag, ska det enligt 27 kap. 8 § första stycket RB omedelbart hävas. Av bestämmelsens femte stycke följer att rätten, när målet avgörs, ska pröva om ett beslag fortfarande ska bestå.

Om domstolen bifaller åtalet och beslutar att den beslagtagna egendomen ska utlämnas till målsäganden, ska återställandebeslaget bestå, dock längst till dess att domen får laga kraft. Ogillas målsägandens talan om utfående av egendomen och är det fråga om ett rent återställandebeslag, ska beslaget hävas oberoende av utgången i ansvarsdelen (se bl.a. JO 1978/79 s. 28 och JO 2001/02 s. 40).

I den aktuella domen har tingsrätten över huvud taget inte tagit ställning till beslagens bestånd.

Avslutande synpunkter

Som jag redovisat i det föregående är det centralt i en rättsstat att en domstol är skyldig att motivera sina domar. AA har i de tre granskade domarna dömt personer som förnekat brott till ansvar utan att i domskälen ordentligt förklara varför. I en av domarna har han också tagit ställning till enskilda anspråk utan att på ett begripligt sätt förklara utgången. Jag ser allvarligt på AA:s försummelser. De avser själva kärnan i domargärningen och allvarliga brister av det här slaget riskerar att påverka förtroendet för domstolsarbetet negativt.

De angivna bristerna och de övriga brister som jag redovisat innebär enligt min mening att AA har åsidosatt sina skyldigheter i anställningen som rådman. Jag har inhämtat att AA den 1 september 2012 lämnade anställningen med pension. Jag avslutar ärendet med att rikta allvarlig kritik mot AA för de brister som jag redovisat i det föregående.